

Et vade prius reconciliari fratri tuo; Et tunc veniens offeres munus tuum? Si iustum erga proximum caritatem reparare debemus, ut quamcumque oblationem Deo digne offerre valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offensum placare, priusquam Christum Iesum simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimi quoque Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christiane in orationem dominicam*, Lib. III. art. 4. sec. 1. Ecclesia Ruppellens in ius collationibus dicepans, Natalis Alexander in *Theolog. Dogm. & Moral. Lib. IV. de Decal. reg. 9.* pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales, ac presertim doctissimi Bellarminum principia ponunt, e quibus sponte profuit hæc quam docemus sententia. Siquidem Lib. 1. cap. vii. de bonis operibus statuit, novi criminis reum fieri eum qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: *An qui ex animo renuit voluntarias, & tamen in aliquo alio peccato voluntarie perseverat, possit hac oratione aliquid impetrare?* Respondet: *Si non cupit gratiam confessionis, nec ex animo illam petit, sed vel orat fœlis labris, & consuetudine, vel, quod gravius est, ut videtur ab hominibus: non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio fiet in peccatum: cum in singulis sermone peccationis mentitur. Quomodo enim potest dicere: Pater noster, qui non vult esse filius? Et, Sanctificetur nomen tuum, per quem nomen Dei assidue blasphematur? Et, Advéniat regnum tuum, qui nihil magis quam adventum Domini timeat? Et Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem semper facit? Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis inculcata unquam fuit; quo iure levitatis redarguere quisquam poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audiendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandam orationem dominicam quam ad audiendam, & aliquo modo offerendam sanctissimum Missæ Sacrificium?*

CAPUT VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missam audicionem, teneantur vespers interesse, conciones audire, aliaque pia opera exercere.

Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festam, quatenus adfirmans est, iuxta audicionem Missæ præcipere; & propterea est cessationem ab operibus servilibus. Heinc, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstinant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiam si nec concionibus, nec vespers, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exercent. Quin, si, audita Missa, ludis, oblectamentis, consolationibus toto die operam navarent, neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alia virtutes. Suarez solum calamo hanc verbat materiam Tom. 1. de Relig. Lib. II. cap. xvi. atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, quæ agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus lacrum, præter Missæ audicionem, ecclesiasticum præcepto imponi debilibus. Et hinc sententiam, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Caliste omnes. Paludanus in *17. disp. xv. quest. v. art. 2. concl. 2.* docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vespers, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc peraguntur. In hanc propendunt sententiam Henricus a S. Ignatio Tom. II. part. III. cap. v. Pontas in suo *Dict. Mor. verb. Dies Dom. cap. 1.* Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo declinemus, distinguenda sunt ea quæ vi præcepti ecclesiastici precise imperantur, ab iis quæ alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ audicionem quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sensu colligitur. Quare sententia que defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vespers, & concionibus non intersint festis diebus, & nimium severa, & a veritate abluere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi illius præcepti ad actus internos

cari-

bit: *Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tunc hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transgatur.*

III. Nicolaus I. in responsionibus ad consulta Bulgarorum cap. x. & xi. dicit: *Dominico die a labore terreno cessandum; ac omni modo orationibus insistentium, ut, quod neglexerit per sex dies agitur, per diem resurrectionis dominicæ præbuit expiatur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoris Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, & eloquiis divinis intendere, elemosinas indigentibus ministrare valeat Christianus. Tunc omnia si quis neglexerit, orationi tantum vacare poterit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius est fuerat ipsa die laborare manibus suis, ut haberet unde tribuere necessitatem pauperibus.*

IV. Hanc eandem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. cap. xl. ait: *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vespers usque perseverare. Concilium Remense anno 1583. de festis diebus hæc præscribit. Diebus dominicis, & festis in suas parochias populus convenit, & Missæ, concionis, ac vespers intersint. Concilium Burgalense, eodem anno celebratum, tit. de festis, hæc indicit sui Patrochis: *Omniaque provincia nostra Patrochis indicimus, ut populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quibuslibet prohibitis operibus se se contineant, verum etiam sacris omnibus ministris, & divini verbi predicationis, quantum fieri possit, ex animo, & religione intersint: nec pietatis opera itidem prætermittant, in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio, & caritas maxime elocet.**

V. Concilium Aqueense, 1585. celebratum, tit. de Fell. cul. Docetur (inquit) populi verbum ab his ad quos pertinet, ut festis die, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximsque ac continuis erga nos beneficis recolendis, sancte ac pie transigant, presertim ut præter Missam, que sine ulla peccati culpa prætermitti non potest, præter vespers item, quibus fidelem quemcumque, nisi impeditum, interesse maxime

con-

convenit, in doctrina christiana rudimentis, omnes tam maris quam feminæ, tam viri quam pueri, vel perdiscendis, si illa ignorant, vel alius perdiscendis venientur. Concilium Avinionense anni 1594. cap. xlvi. hæc statuit: *Doceant Parochi, ceterique verbi Dei præcones, diebus festis Dei cultus dedicatis, divinis officijs, concionibusque audiendis, ceterisque id genus pijs operibus vacandum esse; nec Missam, a quocumque, haud legitime impedito, sine gravi flagitio pratermitti posse.* Concilium Aquileiense anni 1596. can. xlv. hæc prædicit: *Tempus diei festi in audiendis concionibus, Missæ sacro, & divinis officijs ponendum est, non in convensationibus. Multo minus, porrecto prædico, ad saltationes, ad lusus declamandum; cura est in Ecclesijs ad horas vesperinas audiendas dicendum, & nomen Dei concorditer, & devote vel silenti meditatione, vel vocis exultatione laudandum. Quod tradunt Episcopi Carotium diligenter populo inculcari.*

VI. Catechismus Concilii Tridentini III. Part. de 3. præcept. numer. 25. inquit: *Necque vero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illa vero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, sinceræque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ curamque curatorem crebro adhibeamus. Nichil vero esse quod operantibus, aut melius christiani hominibus fieri possit, quam si peccata sua sacerdotibus potenter recitentur. Ad quam rem perfectiorem poterit Parochus adhortari, sumpta hinc probanda rei ratione, & copia ex eis quæ de penitentia sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum crebro percipiant. Assente præterea, diligenter doceat sacra concilio audienda esse. Exercitatio item, & studium fidei in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, præcipueque eorum cura, ut quæ ad christiana ritæ institutionem pertinent, ea diligenter adiscant, seduloque se exercant in iis officijs quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis elemosinas tribuendo, agros homines visitando, merentes, primum dolore afflicti tægi, pie consolando. Nam, ut est apud sanctum Iacobum, religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta sunt, facile erit colligere*

quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Perpende hæc ultima Catechismi verba, quibus significat, Christianos contra illius præcepti regulam agere, dum concionibus, vesperis, elemosinis, precibus, aliisque pijs operibus neglectis, mundanis negotijs, terrenis rebus vacant.

VII. Hanc ipsam doctrinam confirmat Concilium Mediolanense III. in quo S. Carolus Borromeus *tir. de fest. diei. cult. sic loquitur. Ut vero ita dies omni pietate, & religione colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admonent, atque hortentur, ut illorum dierum tempus, quod Deo, eiusque cultui debetur, in iis actionibus totum consulant in quibus sancte consulendum est. Ut concionem mane, & sacram lectionem a prædico, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis, vesperarum præsertim, officijs presentes, pie, religioseque assistant. Ut in christiana doctrina rudimentis, ac præceptis vel percipiendis, vel recedendis, veniantur. Ut in operibus etiam, officioque pietatis se exercant, agros hominibus visitando, merentes pie consolando, & alia eiusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque occasio existit, feriant, in ea opera incumbant ob quæ sunt illi sacri dies instituti. Plurima alia Concilia præterea, Narbonense, Bituricense, Triburicense, Maticonense. Adiciam solum ultimo loco auctoritatem Synodi Sextæ, quæ can. viii. hæc habet: *Dies dominicæ tanta debet esse observantia, ut præter orationes, & Missarum solemnitas, & ea quæ ad venerandum pertinent, nihil aliud fiat. Denique Concilium Tridentinum sess. xxiv. de Ref. cap. iv. ait: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochia sua interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.***

VIII. Respondent recentiores Theologi, omnia quæ retulimus, pijs esse adhortationibus, & optima consilia; minime vero præcepta. Et nos ultro fatemur, non esse præcepta; atque concedimus, fideles vi præcepti non obstringi, ut dictum est, ad hunc vel illum actum in particulari. Sed dicimus, Ecclesiam vocis Conciliorum, & Pontificum in recitatis decretis manifestasse sensum, & intentionem suam, quod videlicet ad implendum præceptum divinum sanctificandi sabbatum alia pia opera, præter Missæ additionem, requirantur. Quare Catechismus Tridentini Concilii conceptis verbis assent, eos fideles qui concionibus, vesperis, aliisque pijs exercitijs neglectis, otio, ludis, mundanisque rebus vacant, adversus

regu-

regulam præcepti de festorum sanctificatione agere. Ergo in idem præceptum peccant.

IX. Verum ad maiorem sententiæ nostræ confirmationem ac promere lubet quæ scribitur hoc de argumento duo gravissimi Theologi, sanctitate, & doctrina eximii. Primus est sanctus Antonius, qui II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. sibi proponit hanc questionem. „ Sed quæritur potest, utrum quis abstinentendo lea a criminalibus, & operibus manualibus per hoc solum quod non vacat divinis, nisi audiendo Missam, vel non audiendo, quia non potest, sed per totum festum solatiatur, & ratiocinatur de otio sine, peccet mortaliter. Et videtur quod sic: quia maxime cadit sub præcepto quod est de intentione legislatoris. Sed ad hoc intentio legislatoris huius præcepti de sanctificatione sabbati est, ut vacet Deo. Quia autem non vacat Deo: quia, etsi audit Missam, illud valde modicum est respectu totius diei, & modicum pro nihilo reputatur, de consec. dist. ii. Revera. Ergo &c. Quod si verum esset, durus esset hic sermo, & multi præter suum crederet, inno & commune credere damnarentur. Possent ergo ad argumenta responderi per quamdam distinctionem quam ponit B. Thomas 1. 2. quest. xcix. art. 6. dicit enim in responsione ad argumentum secundum. „ Intentio legislatoris circa aliquod præceptum est de duobus. Uno quidem ad quod inducere intendit per præcepta legis, & hoc est virtus. Aliud est de quo intendit præceptum ferre, & hoc est quod inducit, vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur; sicut nec in aliis verbis est idem finis, & id quod est ad finem. Hæc Thomas. Et hoc videtur posse dici, quod, quamvis intendat legislator finem præcepti, ut ad quod perfectus, non tamen intendit id ponere sub præcepto, quia multumodo, cui datur lex, non est subito capax perfectioris, sed paulatim. Sed intendit ponere sub præcepto id quod disponit ad illud, quod facilius est ad observandum; & sic abstinere ab operibus servilibus est in præcepto. Non vacare Deo pro maiori parte diei tamen peccatum est. “

X. Cardinalis Caietanus in sua Summula verb. Fest. hoc de argumento non ab simili modo loquitur. En ipsius verba. „ Licet non vacentur a servilibus solus Missæ cultus sufficiat in festo ad evitandum peccatum mortale; tenentur tamen fideles diem expendere in divinis laudibus, sal-

tem eundo ad prædicationem, & ad venerandum. Unde qui post Missam, festos dies vacans consumunt, ludendo, iocando, otiose loquendo, aut venando, spectaculis intendendo, licet ex ipiis operibus, utpote non servilibus, mortale non incurrant; & omissione tamen divini cultus, ad quem festi instituta sunt, graviter peccant: quia non reddunt quæ sunt Dei, Deo; & quia, quantum est in eis, ridiculo exponunt christiana festa, iuxta illud: *Viderunt enim homines, & deriserunt sabbatum eius.* Et hoc præcipue tangit virus graves, & maiores, & dominos: ceteri namque eos imitantur. “

XI. Ex his omnibus luculentissimis documentis colligere fas est, peccare graviter, ut inquit Caietanus, adversus præceptum de festorum sanctificatione eos qui, Missa audita, feriat otio discurrunt, & ludicra, ac vana lectantur. Cum dieimus, eiusmodi Christianos graviter delinquere, minime intelligimus, eos peccare letaliter. Hoc nec Antonius, nec Caietanus asserunt; quin oppositum docent. Ex allatis Concilijs, & Patribus illud sane tamquam certum colligitur, præfatos Christianos aliquo modo peccare adversus præceptum sanctificandi dies festos. At, cum istius peccati gravitas non definitur, merito & nos contenti sumus culpam indicare, & ab illius qualitate determinanda abstinere. Hæc enim via media incidere, utrumque extremum devitamus, severitatis, & laxitatis. Enim vero quis leventatis argueret aulus fuerit opinionem quæ peccare quidem docet fideles qui debitum cultum Deo reddere diebus festis omittunt: at quoniam manifestum non est, eorum peccatum esse letale, idcirco gradum sui generis malitiæ non præsumit? Ex adverso ab altero laxitatis extremo declinamus. Quandoquidem nimis a veritate evangelicæ exorbitare nobis videtur id quod iuniores docent, nempe Christianos qui, audita Missa, & feriat ab operibus servilibus, totum interitum diem insuamur in bacchationibus, ludis, choreis, ceterisque infantem mundi ludicris spectaculis, nullo modo delinquere adversus festorum sanctificationem; quamquam dicant, peccare eiusmodi homines posse adversus alias peculiarias virtutes. Id sane nimis laxum nobis est, tum propter relatas auctoritates, tum propter rationem ipsam. Si quidem mandatum hoc, quatenus affirmativum est, sanctificationem festi diei præcipit. *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Utique a Deo nullus peculiaris actus istius

fas-

sanctificationis definitus est; sed habet fideles sanctificare sabbatum piis operibus, quod operum numerum, seu actus, quibus coli debet, præscribat. Ecclesia sub mortali impositione ausiendi Missam; seu inter actus quibus Deum colere debemus, solum additionem Missæ ipsa præcipit. At non idcirco declavit, eos admissum præceptum implere qui solum hanc actionem exerceant; immo contrarium declaravit, ut supra vidimus. Et profecto, anne sanctificare diem festum dicendus ille est qui unico quadrante, vel ad summum media hora, Deo vacat, Missam audiendo?

XII. Rationi sane repugnare videtur, Christianum hominem diem festum sanctificare, qui per mediam tantum horam sancte operatur. Nonne communiter recentiores Theologi docent, minime violare diem festum eum qui servilius operatur, non modo mediam horam, sed infra duas horas? Cur? Quod parum pro nihilo reputatur. Una vero hora, immo quasi duæ horæ respectu totius diei festi parum reputatur. Cum ergo quis adversus præceptum, prout negativum est, duabus fere horis agit, illud non transgreditur; qui vero media sola hora divinis vacat, præceptum, prout affirmativum est, implet? Hic parum pro toto die; ibi parum pro nihilo reputatur. Cur hæc diversa pondera? Sic potius argumentari debemus. Qui totam, vel maiorem partem diem in popinis, ludis, vanis oblectamentis, & rebas profanis impendunt, diem sanctum profanant; ut per se liquet. At qui diem sanctum profanant, peccant. Ergo peccant, qui die festo narratis exercitiis dant operam. Qui sancte agit per mediam horam, diem sanctificat; & qui profane agit per totum quasi diem, diem non profanabit? Si autem profanant, numquid non peccabit? Hocne vel solum diem criminis dies profanos inter & sacros, quod Christiani festis diebus in clariorem lucem somnum protrahant, quod splendiores induant vestes, quod comiores, orationiferi in publicum prodeant, quod lautius epulentur, & dimidia horæ spatio in Missæ audicione impenso, reliquum tempus, nempe totum diem, salationibus, orio, veneti, potationibusque devoteant? Hoc profecto est quod D. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. amaris lacrymis dicit, sit iniquus: O miseranda cecitas Christianorum! quia pura peccata faciunt, & graviora in diebus festis. Aliis diebus laborant, ut possint orare; diebus festis, quando debent laborare pro anima, & Deo vacare, implicent se in multis vitis. Similia de-

dimus supra ex sancto Basilio. Nunc opera pia que agere debent fideles, explicanda sunt, præter ea que hæcenus indicavimus.

CAPUT VII.

Festorum sanctificatio postulat ut fideles in propria conscientie examine, librorum piarum lectione, agrorum vilitatione, aque elemosinarum distributione illos detransigant: & quid de re uxoria senserint Patres, declarant.

I. Nihilatio festorum non eo duntaxat spectat, ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur; verum etiam id præcipue requirit ut in propria conscientie examine, cordisque compunctione verentur. Idcirco enim a terrenis negotiis abstinere debent, ut suum, & unicuique æternæ salutis negotium peragant. Et, quamquam præceptum ecclesiasticum hæc explicite non iubet; mandatum tamen illud generale, quo omnes adstringimur animæ nostre salutem ceteris omnibus præferre, enarrata exercitia præscribit. Si enim festis diebus spiritualis villicationis ratione non subducamus; eas ne suspicabimus profanis diebus? Anne læ æternæ salutis curam habere dicendus est qui neque feriatibus propriæ conscientie vulnera curat fatigat? Sentiant ergo recentiores plures quiddam sibi libenter. Dicant, præceptum illud non aliud præcipere, nisi abstinere a servili labore, & Missæ audicionem. Ego, hæc in suo statu relicta doctrina, pro certo habeo, Christianos illos qui sacro tempore, Missa audita, toti sunt in terrenis negotiis, ab æternæ salutis via aberrare, gravique perditionis discrimini obnoxios esse. Idem manifestella experientia compertum est. Nam Christiani, quibus animæ salus cordi est, festis potissimum diebus conscientiam suam peccatorum confessione mundant, atque piarum operum exercitio divinam iustitiam placare, Deumque sibi propitium pro virtibus reddere student. Contra vero Christiani fideles illi immemores festis maxime diebus ventri indulgent, luxum, ludos, salationes, ceteraque stulti mundi spectacula frequentant. Quæ huculque dicta sunt, mirum in modum explicat S. Antoninus, qui pia opera, quæ veri Christiani festis diebus præstare de-

debent, quaque Christiani fidei exercere solent, ob oculos ponit II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. Debet ergo die festo instillari operibus spiritualibus orationis, meditationis, audicionis divinarum, lectionis, & elemosynis; & huiusmodi; unde & cum factus esset Jesus annorum duodecim, ascendens in templum eius Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, & Christus cum eis ascendit, Luc. 19. Et ad quid virgo gloriola cum Ioseph, & pueri misisset, nisi ad adorandum Deum, & vacandum divinis, ut lex iubet? Et inter cetera debent homines vacare compunctione, & contritione peccatorum suorum, recedentes que egerunt aliis diebus, in quibus fuerunt occupati. Dicitur enim Levit. xvi. Sabbatum requitionis est: affligetis animas vestras, scilicet per contritionem, secundum Origenem. Item audicioni Missæ & divinarum officiorum, & predicationum, de quo dicitur capite sequenti. Item admonitioni, & correctioni proximorum, & præcipue familie sue. Exomphali laborat in Job. de quo scribitur in primo capite. Curaque in eadem transisset dies, mittebat Job, & sanctificabat eos, id est in capite hebdomadæ, quod est dominica. Dicitur autem sanctificare filios, quia illa die adinovebat eos, & corrigebat de defectibus, si quæ infra hebdomadam fuissent, ut exponit Thomas super Job. Vel etiam quia offerebat orationes, & sacrificia pro eis. Item nisi debet magis elemosynis. In cuius figuram legitur in Levit. quod duo agni offerrebat die sabbati, aliis diebus unus tantum, scilicet in holocaustum. Tobis etiam preparato parante in die festo instillat filium ad vocandum spiritum mortuum, quem videtur in platea jacere, ut habetur Tob. II. Sed quis est hic qui ita celebrat festa vacando divinis, & laudibus eum, cum invenierint? Hactenus deservit sancti Archiepiscopi pia illa opera que veri Christiani, regnum Dei anhelantes, præstare festis diebus debent. Deinde persequitur enarrare ludicras occupationes peverlorum hominum, qui diebus festis peculiarem cultum demonibus offerunt. Nonne (libidit) tota occupatio hominum in festis est circa corpus? Mulieres vacant, & non parum temporis expendunt in se ornando ad capiendas animas: famulæ, & famule ad præparandum cibos accurrunt; mercatores ad faciendos suos computos, & littoras; inferioris conditionis homines ad audicionem de Palatinis, vel spectacula vacant: nulla cura filiorum, & familia, sed omnes liberi dimittuntur ad faciendos mala:

& quod cum multo labore per hebdomadam lucrati sunt, in festis in tabernis, & ludis, non in elemosynis expendunt. O abuso perverfa hominum, & factura temporis irreverabilis, & negotium gratissimum demonibus! Aperte de his dixit Hieronimus Thren. 1. Videtur eam hostes, id est demones, inimici possit animas, seu Ecclesia, & derideant labata eius, id est festa: quia scilicet non Deos, sed sibi vacant, ventris, & demoni.

II. Hanc suam doctrinam hausit Antoninus ex ipsa Scriptura, Patribus, & Conciliis. Siquidem maiores nostri ad festorum diem cultum pertinere consueverunt, pauperum egellati propiciere. In hunc finem eulogia, & oblationes offerrebat Christiani, ut iidem clerici, & pauperes sustentarentur. Mos iste sanctificandi festos dies ab ipis Apostolis initium duxit; ut testatur D. Paulus Cor. xvi. De collectis quæ sunt in sanctis, scilicet ordinari Ecclesiæ Galatiæ, ita & vas facti. Per annum sabbati unusquisque vestrum apud se sponat, recedens quod in bene placuerit, ut non, cum cetero, itaq; collectæ sunt. Hanc sanctam consuetudinem, qua fideles, Sacro audito, & peracta synaxi, pauperibus stipem conferrebat, egregie sanctus Iustinus apol. 2. repræsentat his verbis: Solis, qui dicitur, die, (diem solis, quam nos dominicam, appellabant antiqui) omnium qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in unum locum sit convocatus &c. Commentaria Apostolorum legitur &c. Preceationes profusissimas. Et Distributio, communicatio fit eorum in quibus gratia actio fuit, cuius præsentis, absentibus per diaconos mittitur. Ceterum qui copiosiores sunt, & volunt, pro arbitrio quique ius, quod ipsum est, contribunt, & quod ita colligunt, apud præpositum deponunt; atque inde ille opulenter oppillis, & viduis, & his qui propter inebriam, aut aliam aliquam causam egent, quique in vinculis sunt, & peregre adventitios hospitibus; & simpliciter dicitur, indigentium in omnia curatur est.

III. D. Ioannes Chrylologus rationem assignat, cur potissimum dominico die Apollolus Paulus beneficentiam commendaverit, Tom. V. Iern. xxii. pagin. 321. & loqu. Quamobrem hanc diem oblationi deputat? Eo die destructus est infernus, extinctum malefictum, disparuit peccatum, conciliati sunt Deo homines, nostrumque genus ad presentiam, immo ad maiorem, redit dignitatem: videlicet sol incognitus, & admirabilis illud spectaculum, quod homo factus est im-

mortalis.... Cogita homo quanta, & qualia bona accepisti hoc die, quantis malis es liberatus. Et, paucis interiectis, omnes hortatur divites ut egentibus optulerint; quin & ipsos pauperes, ac viduas excitat ad offerendam pro viribus munuscula. Statuimus hoc, ut dominica die aliquid in subsidium pauperum reponamus; neque legem postea transgrediamur, quantumvis uigat necessitas. In una laboratorum unguis qui nostrum, non dirivimus, ait, dico solum, sed & pauperibus, non liberis solum, sed & servis, non viris solum, sed & mulieribus, nullas ab hoc ministerio exemptus, lucrive sit expers; sed unguis quo aliquid offertur. Neque collationi huic obiectio inopia. Quantumvis enim pauper sit, non es pauperior vidua illa que omnem substantiam expendit. Sermonem tandem xxv. morem narrat quod mendicij pro sacrum adium foribus dixerit peribant; talique more rationem prodit, ut scilicet non tam manuum quam animorum dices elicerentur, neve quis in sacra templa illotis manibus ac mente irrumperet. Idcirco ibi fontes patebant, ut quisque, antequam ad Deum orandum accederet, ablui posset. Hecque extranea corporis ablutio ad anime fordes delendas excitabat, ne quis secleribus inquinatus Missa aditaret. Hoc de causa, inquit, maiores nostri pro foribus Ecclesiarum pauperes constituerunt; ut vel indignissimum, & seculissimum quemque aspectu ipso egeorum ad commiserationem exciteret. Hac de causa pro foribus nostris tantum, ipso ad spectum magis, quam ullis verbis possunt, ad beneficentiam provocantes nos qui ingrediuntur. Quemadmodum enim solenne est ut fontes praesentis ante ostentent, ut adorantur Deum, non prius lotas inter precantum atollant; ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt maiores nostri, ut non aliter quemque ablutimus aqua, prius per beneficentiam abluisset animam, tum demum preces nostras offeramus. Non enim tantum lapsa est aqua ad abluendam corporis maculam quam elemosina ad abluendam fordes anime. Quemadmodum inquit non audes illotis manibus ad precandum intrare, quantumvis levius sit hoc crimen, ita nec absque elemosina ad precandum intrare accedas. Si te adhaeresceris nunquam sacra hoc vestibula sine elemosina intrare, nunquam ab hoc opere bono abstinere. Tentum valet consuetudo, igitur est precatio. Sed igitur iste opus habet oleo, ut ad ipsa casti coenae perveniat. Ceterum oleum, quo igitur iste fontis, non aliquid est quam elemosina. Admonet deinde sanctus Anselmus, necesse haudquaquam esse, pecunias ad Eccle-

lias deferre, ut in omnium conspectu beneficentia exerceatur; de domi arculam parandum esse, ut, si parum est quod diluere vis, succurrere. Hic enim ratione domus tua templum quoddam efficitur, ubi caritatis, & beneficentiae thesaurus conservetur, quo pauperibus data occasione, optulari possis. Unquisquis apud se ponat recondens. Non dicit, Fiat in Ecclesiam, ne propter paucitatem excusetur; sed quum, qua paullatim sunt, collectionibus auerit collationem, quum accedero, tunc ostendat. Interim autem, inquit, apud te sepone, & domum tuam fac Ecclesiam, arculam, gazophylacium, esto custos sacra pecunie, a te ipso ordinatus dispensator pauperum. Benignus, & humanitas hoc tibi dat Sacerdotium.

IV. Sanctus Cyrillus homil. xli. in Epist. I. ad Corinth. hanc eandem Apollolorum consuetudinem describit. Suum quoque populum admonet, ut ad praeparatum christianitatis religionis lectos dies transigant, pauperibus videlicet incurrendo, ne rerum omnium inopia laborantes, communis laetitiae expartes sint. Operere, quippe arbitror ut qui pure, & iuxta Dei placitum festum diem agere volunt, non solum laetitia sua rationem habeant, neque provideant quomodo sibi ipsi cum hilaritate eum peragant; sed ad curam suam misericordiam in egenos adiungant. Tunc enim aliorum erga alios dilectionis legem impletent, festum revera spirituale servatorum Christo peragemus &c. Ordinem igitur, & simulane festis diebus coram contentem videt qui iuxta pauperum curam non admittit. Illa enim consuetudo vere seculissima profecta est.

V. Unquam consensu Patres fidelibus fident, ut festis diebus, postquam dominica, a te uxoria abstineant. In rem meam fore arbitror ex iisdem pauca delibare, ut hinc intelligatur quanta puritate, reverentia, & obsequio maiores nostri sacra festa peragebant. Chrysolomus hom. li. in Matth. ait: Tu eo die quo liberis legitimum operam dedisti, quantumvis erimen illud non sit, eraret tamen non audes. Sanctus Gregorius Nazianzenus consilijs coniugis hortatur ut communi consilio, sacro tempore opus intermittit nuptiarum. Hoc unum a te posco, ut & a dono sinceritatem accipias, ac ut iis qui deo roperandas: ut certo tempore, hoc est, quandovis assignatum orationis tempus omni occupatione praestabilius fuit, a te uxoria abstineas; idque communi pacto, & consensu. Non enim legem facimus; sed consilium damus: ac tuorum aliquid ad utilitatem tuam, commeneremus utritaque vestrum, sinceritatem accipere volumus.

VI. Sanctus Hieronymus apertus, & iuxta aliquos praeter limites, fideles rebus laicis ineptos declarat eo tempore quo rei uxoria operam dant. Inquit enim Lib. I. adver. Iovinian. Si laicus, & quicumque fidelis erit non potest, nisi carere officio conjugali; sacrificia, cum tempore pro populo offerenda sunt, sacrificia, semper orandum est. Et quoniam negotium quibusdam scellebant que hac de re scripserat Hieronymus, apologiam tenuit viri sanctus, qua validius offendit, coniugium concitationem, iuxta D. Paulum, precibus obedi, & multo magis eucharistia Iuliano. An idcirco arguor, quod meo iussum adiacere, quale illud bonum est quod corpus Christi accipere non permittit? Ad hoc breviter respondebo: Quid est manus: orare, accipere corpus Christi? Utrique accipere corpus Christi. Si per coitum impudat quod minus est, multo magis quod minus est. Solo Roma hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod me reprehendens, nec probat. Unquisquis enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam contentio qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium natem flumine piurgant. Quare ad Martyres ne non audent? Quare non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, non domi licet. In Urbe domi accipiebant lacras epulas quotidie; & fatetur Hieronymus, se aliqui minime posse, quomodo licitum sit coniugibus, qui a re uxoria non abstinere, eucharistiam suscipere; cum religioni illi ipsi libi ducant, Martyrum templa adire.

VII. Quae de precibus, & eucharistia scribunt Patres, eadem de sacro tempore docent. Idcirco peculiariter precum mentionem faciunt, quod felis postquam diebus preces Deo offerantur. De festis diebus loquitur Augustinus ser. cclv. de tempore. Quoties ad Ecclesiam in qualibet solemnitate venitis, & sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem servate, ut cum pura conscientia ad altare Dei possitis accedere. Eadem scribit S. Calarius Arelatenis Antistes hom. 11. Et licet eadem quod, Deo insistant, supervenientibus fornicariis castitatem per plures dies, etiam cum propriis uxoris custodiat caritas vestra; tamen licet ex superfluo, etiam quod vos facere credo, caritatis contemplatione commoveo, ut per totam Quadragesimam, & usque ad finem Paschae castitatis luce vestri, elemosinis dealbare, ad altare Domini accedentes, corpus, & sanguinem eius, non ad iudicium, sed ad remedium possitis accipere.

VIII. Prætermittis multis aliis tum Patrum, tum Conciliorum textibus, duo inter Patres ultimos Thomam, & Bonaventuram proferre lubet. D. Thomas in supplemento III. 2. quæst. lxxv. tribus integris articulis, nempe quinto, sexto, & septimo, rem hanc verlat. Articulo quinto constituit, tempore sacro minime licere debiti petitionem. Dicens, quod actus matrimonialis, quantumvis culpa caret, tamen, quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia: & ideo in diebus in quibus spiritualibus percipere est vacandum, non licet debiti petitionem. Articulo sexto statuit, coniugem petentem debitum haud licet petere peccare. Culpa tamen hunc committere pro certo habet, gravem quidem, si voluptatis causa quam si ob periculum concupiscentiae simulis succumbenti complexum polcat. Non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festo debitum petat; sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur, quam si, propter timorem quo quis libi carere de lubrico carnis, debitum petat. Ultimo tandem articulo concludit, eum qui petenti reddidit, haudquaquam peccare. Huic angelicæ doctrinæ suffragatur S. Bonaventura in IV. dist. xxxii. art. 2. quæst. 2. Ideo dicens, quod reddi potest debitum sine culpa in illis diebus, dum tamen reddat cum dispensatione, & dolore. Peti autem non potest sine culpa. Et, si aspectus sit ad delectationem, gravis est culpa. Si autem ad lubricum carnis, vel suam insipiditatem, cuius est confusio, vel conscientia vehementer timeret, & propter hoc petat, veniale potest esse peccatum. Attamen vix contingit quod in precibus diebus non sit gravis peccatum. Eadem scribit Alexander Alerius. Unde colligitur, commoneam tunc in scholis fuisse hanc doctrinam.

IX. Sanctorum Patrum doctrinam mirum in modum confirmant celeberrima insignium virorum exempla. Ex pluribus duo tantum indicabo. Primum exhibet sanctus Ludovicus Gallie Rex, qui solemnibus diebus coniugio abstinere, antequam ad eucharistiam accederet, nec non postquam ad illam accesserit: de illo liquidum hæc scribit Du Chelne Tom. V. Uisuper in solemnitatibus in quibus communicare debet, pluribus diebus ante communionem, & pluribus post, ob reverentiam sacri mysterii continebat. Aliud splendidum exemplum exhibet sancta Hedovigis Iudicissima femina Polonie Princeps. Hæc cum le uterum fore deprehendebat, coniugium a coniugio abstinere, utique dum pep-

ra foret contraria opinio, pauca puella, & vix deformes, possent festis diebus Missam audire.

VI. Ignorantia, & confusio sunt due causæ quæ excusare possunt ab auditione Missæ. Ut ignorantia excuset, debet esse omnino invincibilis. Si enim aliquo modo vincibilis est, omnino non excusat; sed dimittit peccatum plus minusve, juxta maiorem vel minorem negligentiam in inquisitione veritatis. Confusio quoque, ut excuset, debet esse rationalis, & approbata. Hinc ratione confusio alicui viduæ excusatur, quæ aliquibus festis post mariti mortem Missam non audit. De temporis quantitate distidium est penes Auctores. Aliqui per tres menses, aliqui per integrum annum afferunt, posse viduas omittere Sacrum: idque prorsus ratione confusio. Ego hæc confusiones, quæ per medium, aut integrum annum a templis lacris abesse viduas permittunt, tamquam minus rationabiles, reicerem, si alicubi inter Christianos obinerent: quoniam nulla solida occurrere potest ratio, cur viduæ, quæ iuxta Paulum Apostolum singularem devotionem præferre debent, sint a vinculo istius præcepti solute. Sic docent D. Antonius II. Part. tit. ix. cap. x. §. 2. *Quod viduæ aliquibus diebus vel hebdomadis in morte virorum maneat domi in signum tristitiæ, unde & Missam non audiant, videtur tolerandum, si est de more patriæ. Sed quod maneat per integrum annum, vel per sex menses, excusari non possunt, quia magna abesse est.* Confusio, si cuius puella nobiles Missam diebus festis non audit, irrationalis est, & abusus nobis videtur. In ista temen excusatur, si invito dote detinuerit. Sed parentes peccant, dum eas audire Missam impediunt; maxime cum ipsi ad ludos, choreas, aliaque oblectamenta exundi libertatem concedant. Ita S. Antonius loco laudato. *Puella nobiles, quæ non exiit domo, quæ non permittitur a parentibus, videtur excusari, si nesciunt præceptum, vel scientes libenter eunt, si permittentur. Non enim fas est solas domo extrahere, ut audirent, quia magna pericula possunt inde contingere. Sed parentes earum, qui non permittunt accedere, tentantes conclusioni patriæ, non videtur posse excusari, si permittunt eas extrahere ad alia loca, vel stare ad ostium domus, vel fenestras, ut videantur ab hominibus. Non in eo casu dici non potest confusio, quæ in ratione fundatur, sed corruptela. Constat enim quoque quæ, quidam afferunt, mulieres, dum patiuntur menstruum, excusari a Sacro audiendo, ut abutimur reicimus.*

VII. Quando urget præceptum caritatis, & misericordiæ erga proximum, impleri debet,

etiamsi Missa omittenda sit. Debent utique, si fieri potest, ambo præcepta impleri. Sed, si alterum omittendum ex necessitate sit, illud omitti debet quod minus obligat. Fortius autem obligat præceptum caritatis quam præceptum audiendi Missam: illud divinum; hoc ecclesiasticum est. Hac ergo ratione excusantur qui infirmis medicinam lubimulant, qui occupantur in bonis proximi subducendis periculo incendii, grandinis, naufragii, & in quovis misericordiæ opere gravi, ac necessario, quod dilationem non patitur.

VIII. Quart. I. *An Christiani teneantur non ponere impedimentum audiendi Sacrum?* Resp. In calce istius capituli qualdam questionulas proponere lubet quæ dignæ nobis videntur peculiari animadversione. Ad propositum questionem respondet in primis P. Sporer cum aliis, extra disputationem esse quod quisque possit tempore remoto, nempe tres, aut quatuor dies ante diem festum, impedimentum ponere diæ directæ intentione, eoque fine, ut inabiliem se constituat ad Missam audiendam: *trach. 11. in 3. præcep. Detal. cap. xv. sec. 2. n. 30.* Quia talis utitur iure suo, & sua libertate. Neque intentio culpabilis est: quoniam hæc non ideo ponit obstaculum, ut executionem præcepti impediatur; sed ut te eximat ab obligatione præcepti. Hæc doctrina, quam passim obtrudunt recentiores Theologi non pauci, non modo certa nobis non videtur, sed potius falsa apparet, & christiane sinceritati adversa. Enimvero Christianus quisque animum paratum ad obediendum Ecclesie legis habere debet. Qui data opera latebras quarit, ut observantiam legis effugiat; qui impediens iudicio se legit effugiat; qui impediens in operibus evadit obstringit, ut impotens, & omnino inopis evadit præcepti observator: qui, inquit, quæ hæc incedit via, dicendus non est revereri legem? Ubi isthic erga legislatorem obsequium? Ubi studium observandæ legis? Quamvis præceptum solammodo die festo obliget, secus diebus profertis præcedentibus; ad id nihilominus præceptum generale, quod omnes non Christianos obstringit, nobilique vetat neleges Ecclesie nostræ matris eludamus, ne sophistici distinctivculis a legis declinemus observatione. Quid enim præfert hæc distinctio: non refugit observantiam præcepti, sed ab observantia præcepti se le eximit: quid, inquam, aliud significat reipha hæc verborum multiplicatio, nisi manifestam voluntatem excutiendi iugum legis? Ad hæc iterum alibi fufus.

IX. Secundo loco concedunt omnes, neminem posse die ipso festo impedimentum ponere, quo postea, Sacro interesse nequeat; quoniam nequit impedimentum ponere eodem tempo-

tempore quo urget præceptum. Quin communitur afferunt, hoc impedimentum licite poni non posse tempore proximo diei festo, sed tantum tempore remoto. De eo postea disputant, nimirum quodnam sit dicendum tempus proximum, quodnam remotum. Laudatus P. Sporer loco supra citato subdit, nimis laxum esse, hoc tempus remotum constituit, seu tunc, & resolvit P. Gobat *trach. v. num. 203.* his verbis. *Commissio N. enixæ est prolem masculinam, summis desideris, ac longo jam tempore expectatam. Id ipsum nunquam tamen eius mariti, donabit tibi pro evangelio duos ducatos; aut non eris primus, nisi si negligas Sacrum: an licet negliges? Resp. Es aut honestæ fortunæ, aut tenuis? In neutro casu excusabit te Ariaga. Ego tamen in secundo; immo, si agatur de uno solo ducato, sitque vere pauper, poteris præsumere de benignitate Pontificis, adeoque quæ facultate interpretativa. Etenim licet crum unius ducati, seu aurei, est respectu pauperis notabile, & alicuius ponderis. Ipsi Auctoris verbis casum, & resolutionem referre volui, ne quisquam subleceat, me aliter addidisse. Porro, si rationem istis decisionibus quaeris, non aliam offendas præter auctoritatem Scripturæ. At que ratio suffragari potest opinioni, quæ, ut mihi videtur, ita nimia laxitate le ipsam conficit? Venalia ergo sunt præcepta christiane religionis? Homo tenuis fortunæ, hoc est neque dives, neque vere pauper, potest ob durorum ducatorum pretium maximam suæ religionis actionem, cui ex præcepto obnoxius est, missam facere; & si est vere pauper, ob unicum solum ducatum? Si insensibilis religionis nostræ hostes, Lutherani, & Calvinistæ, hæc legant, vel audiant, quam animo suo religionis nostræ imitationem concipiant, quæve exultationem? Missæ auditio die dominicæ character est præcipuum Romane communionis; & unius ducati pretio poliponitur? Homines divites pauci in maiori, immo maxima parte, aut tenuis fortunæ sunt, aut vere pauperes: poterunt ergo occasione lucrandi duos; aut unum ducatum Sacrum negligere omnes Christiani, et excipere divitibus, & alii honestæ fortunæ? Non modo laxitatem re-toler, sed, ut ipse exterior, horrorem incurrit opinio hæc. *Dissert. 11. cap. viii. num. 11.* impugnavimus sententiam plurimum recentiorum, qui asserant, magnum, & extraordinarium lucrum esse iustam causam laborandi: serviliter diebus festis. Quod si neque magnum lucrum excusare ostendimus ab observatione diei festi; namquid lucrum parvum unius ducati fati erit ut quis*

tionem Missæ die dominicæ? Resp. Affirmative respondet non pauci recentiores: & citato capite secundo inter propositiones laxas hæc recentium opinionem, quæ propinat, ob notabile lucrum temporale licitum esse Missam omittere. Ut vero deprehendere quisque possit, quo progressu sit quorundam Theologorum benignitas, describo casum quem proponit, & resolvit P. Gobat *trach. v. num. 203.* his verbis. *Commissio N. enixæ est prolem masculinam, summis desideris, ac longo jam tempore expectatam. Id ipsum nunquam tamen eius mariti, donabit tibi pro evangelio duos ducatos; aut non eris primus, nisi si negligas Sacrum: an licet negliges? Resp. Es aut honestæ fortunæ, aut tenuis? In neutro casu excusabit te Ariaga. Ego tamen in secundo; immo, si agatur de uno solo ducato, sitque vere pauper, poteris præsumere de benignitate Pontificis, adeoque quæ facultate interpretativa. Etenim licet crum unius ducati, seu aurei, est respectu pauperis notabile, & alicuius ponderis. Ipsi Auctoris verbis casum, & resolutionem referre volui, ne quisquam subleceat, me aliter addidisse. Porro, si rationem istis decisionibus quaeris, non aliam offendas præter auctoritatem Scripturæ. At que ratio suffragari potest opinioni, quæ, ut mihi videtur, ita nimia laxitate le ipsam conficit? Venalia ergo sunt præcepta christiane religionis? Homo tenuis fortunæ, hoc est neque dives, neque vere pauper, potest ob durorum ducatorum pretium maximam suæ religionis actionem, cui ex præcepto obnoxius est, missam facere; & si est vere pauper, ob unicum solum ducatum? Si insensibilis religionis nostræ hostes, Lutherani, & Calvinistæ, hæc legant, vel audiant, quam animo suo religionis nostræ imitationem concipiant, quæve exultationem? Missæ auditio die dominicæ character est præcipuum Romane communionis; & unius ducati pretio poliponitur? Homines divites pauci in maiori, immo maxima parte, aut tenuis fortunæ sunt, aut vere pauperes: poterunt ergo occasione lucrandi duos; aut unum ducatum Sacrum negligere omnes Christiani, et excipere divitibus, & alii honestæ fortunæ? Non modo laxitatem re-toler, sed, ut ipse exterior, horrorem incurrit opinio hæc. *Dissert. 11. cap. viii. num. 11.* impugnavimus sententiam plurimum recentiorum, qui asserant, magnum, & extraordinarium lucrum esse iustam causam laborandi: serviliter diebus festis. Quod si neque magnum lucrum excusare ostendimus ab observatione diei festi; namquid lucrum parvum unius ducati fati erit ut quis*

possit profumere de voluntate summi Pontificis, remittentis debitum audiendi Sacri? Hac retulisse, retulisse est. Vide ea quæ dicta sunt loco supra laudato.

XI. Quæst. III. An qui legitima casse impeditus Missam omittit, teneatur, si possit, alias preces offerre Deo? Resp. Negat La-Croix Lib. III. p. 1. cap. 1. num. 601. atque, satis est ipsum abstinere a servilibus ac intentione ut colatur Deus, qui in Sabbato quiescit. Marchantius Tom. II. tract. iv. tit. 11. quæst. 111. adfirmat, peccare moraliter eum qui legitime excludatur a Missa, nullo alio cultu externo Deum veneratur. Huic sententiæ subscribit P. Spero tract. 111. in 3. præcepto Decal. cap. 1v. sec. 2. num. 36. Ad peccatum mortale quod attinet, non auidim expresse asserere, illi principio nixus, quod, ubi manifeste, & expresse non constat peccatum esse mortale, illud haudquaquam constituere nos debemus. Dico itaque, præfatum Christianum peccare: an postea peccatum illud mortale sit, vel veniale, me ignorare fateor: neque enim ratio evidens occurrit, qua evincere possim, esse mortale. Si tamen coactus essem patetescere, in quod ex duobus extremis propendeam; dicere potius quam veniale peccatum mihi appareat. Assertio hæc nostra ex his quæ superiore capite dicta sunt, manifesta est. Ibi namque demonstratum fuit pluribus rationum momentis, Christianos præter Missam rationem ad alia pia opera Deo offerenda teneri. Sufficit nunc in memoriam revocare id solum quod de cultu Deo debito vi præcepti divini, & vi præcepti ecclesiastici dictum est. Quandoquidem præceptum ecclesiasticum non fuit aliud mandatum, sed cultus indefinitus, quem Deus præscripsit, declaravit ratum esse debere Missæ auditionem; non tamen definit, omnem cultum a Deo præscribitur. Missæ auditione compleri. Itaque vi præcepti ecclesiastici non alium cultum offerre debetis: laus teneatur præter Missæ auditionem; ac vi præcepti divini ad plura alia obstringimur: eo quod non sit per præceptum ecclesiasticum substitutum debitum honorandi Deum exteriori cultu. Quando ergo Christianus impeditus Missam audire nequit; potest vero alias preces, & oblationes Deo offerre; quis cum ab hoc peno Deo reddendo solvitur? Quis dixerit, non debere hunc Christianum ullo actu exteriori Deum suum colere, & venerari, ad præceptum illud implendum. *Memento ut diem Sabbati sanctifices?* Placeat capiti isti, immo dilatactioni suam imponere verbis D. Augustini ferm. celi. de temp. edit. Lov. *Offen-*

venus ergo diem dominicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut et quibus præceptum est de sabbato, dicente legislator. Exod. xx. A vespe usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Videamus notum nostrum vanum sit, sed a vespere diei sabbati usque ad vesperam diei dominici sequestrati a tali opere, & ab omni negotio, soli divino cultui vacemus. Perpende Augustini verba. Iubet nos animadvertere, ne feriati ab operibus otium nostrum vanum sit. Sola ergo ab operibus cessatio, iuxta Augustinum, inutilis, vana, & sterilis omnino est. Quoniam idcirco Deus præcepit ab operibus servilibus quietere, ut liberius, & expeditius cultum, & oblationes ei litare possimus. Sed persequamur excriptionem textus D. Augustini. Sic quoque sanctificemus die sabbatum Dominum, dicente Domino: Omne opus non facietis in eo. Teneatur, ergo, cuiusque possibile sit, ad castellaniam, atque nocturnam celebrationem, & certis diebus conventu Ecclesie pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non potest (en assertio nostra) saltem in domo sua orat, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere postum servitium. In die vero nullas se a sacra Missarum celebratione separet, neque in vacatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumvagando campos, & silvas, clamorem, & echinorum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum profertens.... Ad hæc quoque, quæ valde dolendum est, conquiri solent, quæ sunt aliqui, & maxime potentes istius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt deore ad laudem Dei celebranda, sed sicut prætorum, ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi propter illorum gulam, & avaritiam, quatenus unus punctus diei ad Dei officium, & reliquum diurnum spatium cum nocte simul ad eorum deputetur voluptates. Nolite fratres mei dilectissimi, hæc facere, nolite hæc facientibus consentire: quia non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, perent. Monstrum reputat Augustinus unicum diei punctum Deo consecrare, ceterum vero tempus diei sacri prodigere; media diei hora divinis vacare, & reliquum diem sacrum voluptatibus, oblectamentis, vanisque rebus operam dare. Neque reponi potest, non aliud, nisi consilium, & piam adhortationem, Augustini verba continere; quoniam Augustinus præceptum divinum sanctificandi Sabbatum exponit. Non ergo consistit solum, sed quæ præceptum ipsum imponit, patet.

LIBER SECUNDUS DE QUINQUE ECCLESIAE PRÆCEPTIS. DE SECUNDO ECCLESIAE PRÆCEPTO, QUO CERTIS DIEBUS IEIUNIA PRÆSCRIBUNTUR.

DISSERTATIO PRIMA. PRÆLOQUIUM.

ON omnes eundem Ecclesie præceptorum numerum constituunt: quoniam alii quinque, alii sex enumerant. Diversitas inde oritur, quod quæ lex admittunt, primum de festorum sanctificatione in duo tribunt, quorum unum prohibet opera servilia, alterum Missæ auditionem præcipit. Qui quinque tantum computant, præfata duo præcepta sub uno comprehendunt. Ordinem quoque in his recentendis præceptis variant Auctores: nam præceptum ieiunii alii quarto, alii secundo loco constituunt. Varietas isthæc nullius est momenti: nos autem breviori ac trifidiori methodo inhaerentes, quinque præcepta Ecclesie numeramus; & secundo loco illud quod statim temporibus ieiunia præscribit, collocamus.

II. Tria integra volumina de ieiunio typis publicis editi, lingua vernacula duo, latina tertium. Primum inscribitur LA QUARESIMA APPELLANTE &c. Tanta tunc temporis excitata commotio est, ut controversia celebris (utrum ieiunio obnoxii illi essent qui ob spiritualium ciborum fastidium carnis vescuntur) ad supremum pontificum tribunal deferretur: & continuo emanavit diploma, quo præfati dispensati ieiunio subiecti declarati fuerunt. Cavillari Decretalem pontificiam ceperunt benignioris Ethices patroni, iniquentes, adhortationem illam contemere, secus præceptum: quæ effugia ut tollerent Pontifex summus BENEDICTUS XIV. aliud BREVE edidit, quo luculentius præceptum expressit. Quæ duo BREVIA interpretatus sum altero opere inscripto, LA DISCIPLINA ANTICA, & MODERNA della Romana Chiesa interno al digitano &c. Nec tamen idcirco acquievere laudati homines adverte sententias fautores; sed ex Hispania plura Romam missa sunt postulata dissolvenda: ad quæ rescriptum dedit BENEDICTUS XIV. Archiepiscopo Compostellano directum. In quod rescriptum Commentarium edidi. Quartam denique Pastorem pro exactiore ieiunii observatione edidit Pontifex summus. Hæc quatuor pontificia diplomata isthæc transcribere destinaveram; sed melius consultus Tom. I. Apparatus inferenda remitto, quia propriam sedem habebunt in Bibliotheca istius nanda.